

ХОРЕОГРАФІЯ

УДК 792.82(477-25) "1981/1988"

DOI 10.32461/2226-3209.4.2021.250263

Цитування:

Білаш О. С., Хоцяновська Л. Ф. Київський театр класичного балету: історичний та мистецький аспекти діяльності (1981–1998). *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал. 2021. № 4. С. 97-102.

Bilash O., Khotsianovska L. (2021). Kyiv Theatre of Classic Ballet: historical and artistic aspects (1981-1998). *National Academy of Culture and Arts Management Herald: Science journal*, 4, 97-102 [in Ukrainian].

Білаш Ольга Сергіївна,

заслужений працівник культури України, доцент кафедри хореографічного мистецтва Київського національного університету культури і мистецтв
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6910-2238>
bilash.olga96@gmail.com

Хоцяновська Людмила Францівна,

заслужена артистка України, доцент, доцент кафедри хореографічного мистецтва Київського національного університету культури і мистецтв
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2167-5037>
khotsya@ukr.net

КИЇВСЬКИЙ ТЕАТР КЛАСИЧНОГО БАЛЕТУ: ІСТОРИЧНИЙ ТА МИСТЕЦЬКИЙ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ (1981–1998)

Метою публікації стало вивчення характеру мистецької діяльності трупі «Театр класичного балету» в контексті історичного розвитку українського хореографічного мистецтва 1980–1990-х років. **Методологія** роботи включає такі методи дослідження: загальноісторичний, діалектичний, системний, аналітичний, порівняльно-історичний та ін. **Наукова новизна** публікації полягає в тому, що в ній вперше досліджено історичні та мистецькі аспекти функціонування трупі київського «Театру класичного балету». **Висновки.** Діяльність творчого осередку була пов'язана з роботою відомих українських балетмейстерів другої половини ХХ ст.: В. Вронського (1981–1986 рр.), В. Рибія (1986–1988 рр.) та В. Ковтуна (1989–1998 рр.). В. Вронським було сформовано основний склад балетної трупі, який у подальші роки доповнювався новими артистами; закладено базовий репертуар, що містив твори світової та української балетної класики; колектив популяризувався завдяки співпраці з солістами провідних театрів СРСР. В. Рибій розширив концертні програми театру за рахунок творів радянських та західних балетмейстерів-новаторів, зробив їх мобільнішими, здатними для показу у будь-яких театральних умовах (з мінімальним сценічним оформленням). В. Ковтун навпаки ввів у репертуар «Театру класичного балету» великі хореографічні форми й з метою їх реалізації розширив трупу до 45 танцівників; запрошував до участі в концертах відомих київських артистів, активно відкривав дорогу у велике мистецтво талановитій балетній молоді.

Ключові слова: Київський театр класичного балету, В. Вронський, В. Рибій, В. Ковтун, хореографічне мистецтво.

Bilash Olha, Honored Worker of Culture of Ukraine, Associate Professor of the Department of Choreographic Art of Kyiv National University of Culture and Arts; Khotsianovska Liudmyla, Merited Artist of Ukraine, Associate Professor of the Department of Choreographic Art of Kyiv National University of Culture and Arts

Kyiv Theatre of Classic Ballet: historical and artistic aspects (1981-1998)

The purpose of the article is to learn the pattern of the artistic activities of the troupe "Theatre of Classic Ballet" in the context of the historical development of Ukrainian choreographic art of 1980th and 1990th. **The methodology** of the work contains using such research methods as general-historical, comparative-historical, analytical, etc. **The scientific novelty** of the publication lies in the exploration of the work of the troupe of "Theatre of Classic Ballet" its historical and artistic aspects for the first time in history. **Conclusions.** The activity of the artistic group has been connected with the work of famous Ukrainian ballet masters of the second half of the 20th century, such as V. Vronsky (1981-1986), V. Rybiy (1986-1988), and V. Kovtun (1989-1998). V. Vronsky has formed the principal cast of the troupe, create a basic repertoire, which included masterpieces of the world and Ukrainian classics. Also, the team has been popularized because of the cooperation with the leading theatres of the USSR. V. Rybiy has extended the concert programs of theatre with the help of the works of Soviet and European ballet masters. He has gained an ability to show those works in any theatrical conditions, using a minimum of stage designs. However, V. Kovtun has introduced in the repertoire big choreographic forms and, in order to implement them - he has expanded the troupe to 45 people. He has

also invited famous Kyiv performers to take part in the program and has developed abilities for young artists to enter the troupe.

Keywords: Theatre of Classic Ballet, V. Vronsky, V. Rybiy, V. Kovtun, choreographic art.

Актуальність теми дослідження. Наприкінці 1970-х рр. радянське балетне мистецтво характеризувалося уповільненням свого розвитку, адже домінування на сцені великої форми призвело до обмеження балетмейстерських можливостей у площині творчого експерименту. Ставши єдиним засобом виразності, академічний танець поступово втратив власну оригінальність, а певні постановчі принципи і прийоми перетворилися з канонів на штампи. Спостерігаючи одноманітність репертуару і відчуваючи необхідність кардинальних змін окремі балетмейстери-новатори почали «ламати» традиційні форми, шукати нові ритмічні акценти та пластичні ракурси. Так, 1977 р. в Ленінграді був відкритий театр «Новий балет» Б. Ейфмана, а в Москві «Театр класичного балету» Н. Касаткіної та В. Васильова; з'явилися осучаснені вистави в хореографії М. Плісецької, В. Васильєва, В. Виноградова; в концертний обіг увійшли хореографічні мініатюри П. Лакотта, Р. Петі, М. Бежара, А. Алонсо, Д. Баланчина, А. Тюдора, Д. Роббінса, К. Макміллана, Д. Ноймайєра та ін., які надали важливого імпульсу для подальшого розвитку радянського балету.

Не минули згадані мистецькі зрушення й Україну, яка на той час перебувала у складі СРСР як Українська РСР. Поряд з монументальними балетними полотнами українські балетмейстери В. Вронський, А. Шекера, Г. Майоров, В. Ковтун, В. Литвинов, В. Федотов, В. Рибій сміливо опановували й розвивали нові театральні форми – одноактний балет й хореографічну мініатюру, збагачуючи виразальні і зображальні складові танцювальної образності. Розвитку цих процесів сприяло створення 1981 р. в Києві «Театру класичного балету», репертуар якого складався з одноактних вистав, фрагментів відомих класичних балетів та сучасних хореографічних мініатюр в постановці українських та закордонних балетмейстерів.

Аналіз досліджень і публікацій довів, що у сучасній історіографії, пов'язаній з українським балетним театром, відсутні публікації, де б висвітлювалася історія створення та розвиток мистецьких процесів у середовищі київського «Театру класичного балету». Джерелом для написання цієї

наукової розвідки слугували матеріали часопису «Концертно-театральний Київ», що друкувалися продовж 1981–1998 рр. й містили рецензії українських радянських мистецтвознавців на творчу роботу труп (Д. Андрієнко, М. Варзацька, І. Цебенко, І. Чубасова) [1–2; 12–16], а також звітні концертні програми колективу [3–11] (останні надали можливість з'ясувати прізвища артистів, дослідити тенденції у формуванні репертуару, встановити зв'язки театру з балетмейстерами СРСР та зарубіжжя, тощо). Недостатня вивченість мистецтвознавчої проблематики зумовила актуальність публікації та необхідність подолання прогалин в історії вітчизняного балетного театру.

Метою статті стало вивчення характеру мистецької діяльності трупи «Театр класичного балету» в контексті історичного розвитку українського хореографічного мистецтва 1980–1990-х років.

Виклад основного матеріалу. Історія київського «Театру класичного балету» сягає корінням жовтня 1981 р., коли відбулися дебютні виступи танцювального колективу на сцені столичного Палацу культури «Україна» (тепер – Національний палац мистецтв «Україна»). Спочатку творчий колектив отримав статус «Ансамбля класичного балету», проте вже через рік репертуар мистецького осередку засвідчив спроможність балетної трупи працювати у ранзі «театру».

Першим очільником «Театру класичного балету» став Вахтанг Вронський – відомий український балетмейстер, який мав багатий постановчий досвід, набутий на сценах Азербайджанського (1932), Саратовського (1933–1937), Одеського (1940–1954), Київського (1954–1969) ДАТОБ; працював балетмейстер також художнім керівником Українського (1961–1973) та Московського (1977–1979) художньо-спортивних ансамблів «Балет на льоду» [12, 54–55]. До новоствореного «Театру класичного балету» В. Вронський запросив як досвідчених артистів, так і танцівників-початківців. До складу балетної трупи увійшли: заслужена артистка УРСР Т. Кузьміна, лауреат Всесоюзного конкурсу артистів балету В. Снежина, дипломант Республіканського конкурсу балету Є. Кирєєв, а також артисти – В. Абашев, Н. Бесчетнова, А. Бойко, В. Дейниченко, Н. Деркач, Н. Діба,

М. Єршова, Г. Желанов, Є. Захарченко, Л. Зінатулліна, Д. Ібрагімова, М. Кільдєєва, Н. Кіщенко, Ю. Кузьмінов, О. Льовушкін, Г. Момот, В. Пустовіт, Ж. Рожкова, С. Семенюк, Є. Слинчук, І. Сухорукова, Б. Ширковський, В. Шувалов та ін. [13, 18–19].

Варто наголосити, що В. Вронський досить продумано підійшов до розробки і втілення репертуару театру. До реалізації балетів класичної спадщини він запросив досвідченого знавця академічної хореографії, балетмейстера і педагога Галину Березову, яка ввела у репертуар театру «Шопеніану» (в редакції М. Фокіна – А. Ваганової) на музику Ф. Шопена, па-де-де з балетів «Марна пересторога» П. Гертеля (хореографія О. Горського), «Жізель» А. Адана (в редакції Ж. Кораллі – Ж. Перро – М. Петіпа), «Лебедине озеро» П. Чайковського, «Лісова пісня» М. Скорульського, «Горбоконики» Ц. Пуні, «Дон Кіхот» Л. Мінкуса, а також гранд-па з балету «Пахіта» (хореографія М. Петіпа) того ж автора та ін. Часопис «Концертно-театральний Київ» так характеризував роль та місце Г. Березової у роботі «Театру класичного балету»: «Репетитор Г. О. Березова день за днем методично працює над підвищенням технічного рівня трупі, дбаючи про чистоту й одухотвореність виконавства. Учень для неї – передусім артист-громадянин, чие завдання духовно збагачувати людей, примножувати здобутки вітчизняного балету... На її репетиціях панує атмосфера творчого пошуку. Репетитор уміє захопити, зацікавити... Г. О. Березова для молодих артистів – і суворий, принциповий критик, і чудовий наставник» [1, 10].

Сучасну тематику в «Театрі класичного балету» розвивали молоді балетмейстери Володимир Федянин («Святковий дует» Б. Бріттена, адажіо з балету «Вечірні танці» на музику Ф. Шуберта в хореографії німецького балетмейстера Т. Шиллінга) та Вадим Федотов (танцювальний триптих «У світі казок»: «Легенда янтарних морів» Й. Груодіса, «Царівна-жаба» С. Прокоф'єва та «Лісова казка» С. Рахманінова). Балетмейстерській думці самого В. Вронського належали постановки: «У Солохи» О. Рябова (за мотивами повісті М. Гоголя «Ніч перед Різдом») та «Легенди про Київ» К. Домінчена [3, 19–20; 6, 17–18].

Географія виступів танцювального колективу охопила не лише міста України (переважно обласні центри). Танцівники презентували вітчизняне балетне мистецтво у

Москві з нагоди 1500-річчя міста Києва з виставою «Легенди про Київ». Запрошував В. Вронський до спільних виступів й провідних артистів Московського Большого театру. Відомо, що у вересні 1982 р. в концертній програмі «Театру класичного балету», презентованій у Києві, взяли участь визнані солісти – Людмила Семеняка та Михайло Лавровський.

Збереглися відгуки театральних критиків на творчість артистів «Театру класичного балету». Наприклад, характеризуючи прем'єрний виступ солістів В. Снежиної та В. Абашева, рецензенти писали: «Кітрі-Снежина – сама радість життя, незатьмареного переживаннями. Вона приваблює святковістю, жвавістю танцю, колоритним образом юної іспанки. Базиль-Абашев відзначається у складних танцювальних ситуаціях. Невимушено, елегантно виконує він великі мужні стрибки, піруети» [1, 9].

1986 р. на зміну В. Вронському прийшов заслужений артист УРСР балетмейстер Віктор Рибій, який оновив репертуар, проте залишив в ньому постановки свого попередника.

В. Рибій народився у Львові, проте хореографічну освіту здобув у Ленінградському хореографічному училищі, яке закінчив 1966 року. Одразу після випуску танцівник увійшов до складу Ленінградського Малого оперного театру, а невдовзі (1967) на запрошення балетмейстера І. Бельського виконав головну роль в балеті «Овод» О. Чернова. На сцені Київського ДАТОБ ім. Т. Шевченка дебютував в ролі Еспадо в балеті «Дон Кіхот» Л. Мінкуса. Після того до репертуару артиста увійшли такі ролі, як: Ротбарт («Лебедине озеро» П. Чайковського), Ферхад («Легенда про любов» А. Мелікова), Франц («Голубий Дунай» на музику Й. Штрауса), Лимон («Чіполліно» К. Хачатуряна), Ромео («Ромео і Джульєтта» С. Прокоф'єва) та ін.. Здобутий досвід значно сприяв балетмейстерській роботі В. Рибія.

До репертуару «Театру класичного балету» хореограф ввів виставу на три картини І. Стравинського «Жар-птиця» (хореографія і лібрето Н. Соковикової), «Задунайські жарти» (за мотивами опери С. Гулака-Артемовського «Запорожець за Дунаєм» в хореографії В. Литвинова), другу дію балету «Жізель» (поновлення Г. Березової), а також номери: «Сніжинки» М. Скорульського (постановка В. Вронського), «Російський танець» П. Чайковського (редакція О. Сегалія), «Лебідь» К. Сен-Санса (хореографія М. Фокіна), па-де-де з балетів «Бакті»

(редакція М. Бежара) на індійську народну музику, «Спартак» А. Хачатуряна (хореографія Ю. Григоровича), «Легенда про любов» А. Мелікова (постановка М. Арнаудової), «Корсар» Адана (хореографія М. Петіпа), фрагмент з балету «Лебедине озеро» П. Чайковського (редакція Л. Іванова), «Двоголосся» на музику групи «Pink Floyd» (постановка Б. Ейфмана), уривок з балету «Собор Паризької Богоматері» М. Жарра (редакція Р. Петі), «На бистрині» Б. Буєвського (хореографія Г. Майорова), «Козачок» І. Іващенко (постановка О. Сегалія), «Гопак» В. Соловійова-Седого (хореографія Р. Захарова) та ін. [8, 23–26; 9, 14–16].

Серед постановок В. Рибія варто назвати: «Зустріч в Севільї» М. Санлукара, фрагмент з балету «Кармен-сюїта» Ж. Бізе – Р. Щедрина, «Натхнення», «Подолання», «Сорок перший» на музику Й.-С. Баха, «Клас-концерт» на музику композиторів-класиків (у формі академічного екзерсису), «Ескіз до вистави» за творами зарубіжних композиторів у сучасній обробці, «Тріо» на музику груп «Зодіак» та «Pink Floyd» [10, 18–19]. Як слушно зазначив в одному з інтерв'ю сам балетмейстер, зміст репертуару танцювального колективу був зумовлений, з одного боку, необхідністю створення якісної мобільної дивертисментної програми, яку можна було б демонструвати на будь-якій сцені, при мінімальному оформленні, з іншого – складністю та різноманітністю хореографічного матеріалу, що стимулював творче зростання трупи [14, 21].

Оновився й склад театру, до нього увійшли артисти: І. Височиненко, Н. Коваленко, О. Кримчанська, Е. Кушнарьов, О. Тимошенко, В. Цибізова, Н. Циколук. Педагогами-репетиторами театру стали Н. Абрамова та М. Шувалов [7, 12–13.]. Окрім України трупа активно гастролювала у Прибалтиці, Білорусі (Мінськ, фестиваль «Білоруська музична осінь»), Росії (Москва, Всесоюзний фестиваль мистецтв «Російська зима», виступи на сцені Концертного залу ім. П. Чайковського).

Варто зазначити, що не всі київські театральні критики позитивно сприймали «дрібний» репертуар «Театру класичного балету». Зокрема, рецензент М. Варзацька писала: «За дев'ять років існування Київський театр класичного балету набив публіці добрячу оскомину своїм «мініатюрним» репертуаром. Йдучи на його виставу, можна було розраховувати лише на концертну програму, скомпільовану з дюжини

різноманітних номерів – таку собі хореографічну «солянку»» [2, 5]. Відповідаючи вимогам критиків та публіки, балетна трупа творчого осередку зважилася на істотні репертуарні зміни. В цьому їй допоміг новий балетмейстер-постановник, народний артист СРСР, лауреат Державної премії УРСР ім. Т. Шевченка Валерій Ковтун.

Народився хореограф на Донеччині (м. Ясинувата), фахову освіту здобув у Київському хореографічному училищі (клас Є. Зайцева, Ф. Баклана). Після випуску був зарахований до Харківського ДАТОБ ім. М. Лисенка, де виконав свої перші ролі, серед них: Гармодій («Спартак» А. Хачатуряна), Базиль («Дон Кіхот» Л. Мінкуса), Вацлав («Бахчисарайський фонтан» Б. Асаф'єва), Альберт («Жізель» А. Адана), Зігфрід («Лебедине озеро» П. Чайковського) та ін. 1968 р. В. Ковтун перейшов до трупи Київського ДАТОБ ім. Т. Шевченка, де виконав понад 30 провідних ролей. Під час роботи в театрі взяв участь у кількох престижних балетних змаганнях: V Міжнародному балетному конкурсі у Варні (3-я премія, 1970), Міжнародному конкурсі артистів балету в Москві (2-а премія, 1973), IV Міжнародному фестивалі танцю в Парижі (премія ім. Вацлава Ніжинського Французької академії танцю, 1977). Певний час був партнером солістки московського Большого театру Майї Плісецької.

Варто наголосити, що разом з В. Ковтуном у 1989 р. до «Театру класичного балету» прийшла балетмейстер-репетитор, заслужена артистка УРСР Т. Ахекян (Н. Абрамова також залишилася на посаді). Оновився й збільшився склад балетної трупи до 45 танцівників, в неї увійшли артисти: В. Буніна, Н. Цикалюк, В. Цикалюк, Л. Любомирська, М. Пех, І. Соколова, Н. Ульченкова, Р. Зеленков, Т. Конєва, І. Назаренко, Л. Петрина, А. Заборський, Л. Гільова, К. Ярмолинська, Ю. Слипич [11, 17–19]. Крім того, В. Ковтун запрошував до виступів вже відомих київських митців – солістів Київського ДАТОБ ім. Т. Шевченка, заслужених артистів УРСР Т. Таякіну, С. Лукіна, В. Федотова, Г. Жало.

Важливим дебютом для трупи став балет «Лебедине озеро» П. Чайковського в сценографії В. Окунева. Провідні ролі в ньому було відведено колишнім солістам Київського ДАТОБ ім. Т. Шевченка – Яні Гладких (Одетта-Оділія) та Євгену Кайгородову (Зігфрід). Варто наголосити, що обидва

танцівники з успіхом розпочали власну танцювальну кар'єру на головній сцені України, проте, майже одразу відгукнулися на запрошення В. Ковтуна перейти до нової трупи, адже постановник допоміг їм досить швидко опанувати складний балетний репертуар, до якого інші танцівники наближувалися роками. І. Чубасова писала про Я. Гладких в партії Одетти: «Танець вирізняється академічною чистотою виконання, м'якістю, граціозною пластичністю, красою видовжених ліній. «Біле» адажіо другої картини у виконанні Я. Гладких ніби народжується з музики як лірична оповідь довірливої душі, висловлена мовою наспівних арабесків та атитюдів» [16, 10].

За оцінками рецензентів, В. Ковтуну цілком вдалося відтворити красу і витонченість хореографії М. Петіпа і Л. Іванова, романтизм і глибокий пафос музики П. Чайковського. Вже згадувана М. Варзацька писала: «На відміну від багатьох сучасних інтерпретаторів цього балету, Валерій Ковтун ішов не від класики, а до класики. Він не керувався честолюбним наміром «вдосконалити», «збагатити», «осучаснити», а прагнув гранично наблизити постановку до блискучого хореографічного оригіналу минулого століття. І в підсумку виграли і «Лебедине озеро», і постановник, творча репутація якого після прем'єри балету ще більше зросла» [2, 6]. Критик також відзначила, що танці, поставлені балетмейстером, вийшли гармонійними і не хибували еkleктизмом, коли «залишається відчуття компліятивності, різноликості, припасованості однієї хореографічної «латки» до іншої». Вони, на переконання М. Варзацької, зливалися в єдиний хореографічний потік і справляли глибоке естетичне враження [2, 6].

За свідченням рецензентів, В. Ковтун змінив фінал балету (до речі, саме в даній редакції цей спектакль можна побачити на сцені сучасної Національної опери України): за його змістом Зло виявлялося безсилим перед Коханням й в апофеозі вистави Одетта і Зігфрід поставали щасливими і з'єднаними назавжди у світі вічної гармонії.

Згодом до репертуару «Театру класичного балету» увійшли спектаклі «Жізель» А. Адана, «Тіні забутих предків» В. Кирейка за однойменним твором М. Коцюбинського, «Русалочка» О. Костіна за мотивами казки Г.-Х. Андерсена в хореографії В. Федотова. Репертуар містив і малі балетні форми, такі як:

па-де-де з балету «Сильвія» Л. Деліба (хореографія Д. Баланчина), «Сонечко» на народну музику в обробці Д. Ласти (постановка В. Федянина), па-де-де на музику П. Чайковського (редакція Д. Баланчина). В хореографії В. Ковтуна можна було побачити: «Романтичне па-де-де» Д. Россіні, «Білу сюїту» на музику Третьої оркестрової сюїти П. Чайковського та «Франческу да Ріміні» на музику однойменної симфонічної фантазії П. Чайковського [4, 23; 5, 16–17].

1991 р. В. Ковтун з дозволу тогочасного президенту «Фонду Д. Баланчина» в США Барбара Хорган відтворив разом з артистами «Театру класичного балету» виставу «Аполлон Мусагет» в хореографії Баланчина (за участі соліста Київського ДАТОБ ім. Т. Шевченка Олексія Ратманського). Балетмейстер прагнув, щоб трупа, яка популяризує мистецтво класичного танцю, опанувала нові танцювальні напрями на прикладі кращих зразків неокласичної хореографії. Наступного року до репертуару творчого колективу увійшли одноактні спектаклі «Кармен-сюїта» Ж. Бізе – Р. Щедрина та «Болеро» М. Равеля [15, 10].

1998 р. В. Ковтуна було запрошено очолити балетну трупу Київського муніципального театру опери і балету для дітей та юнацтва. Перехід на нове місце роботи не міг позитивно вплинути на діяльність «Театру класичного балету»: точно не відомо як склалася творча доля колективу, але продовж наступних років згадаки про нього (програми, рецензії, відгуки) зникли зі шпальт українських часописів.

Наукова новизна публікації полягає в тому, що в ній вперше досліджено історичні та мистецькі аспекти функціонування трупи київського «Театру класичного балету».

Висновки. Діяльність творчого осередку була пов'язана з роботою відомих українських балетмейстерів другої половини ХХ ст.: В. Вронського (1981–1986), В. Рибія (1986–1988) та В. Ковтуна (1989–1998). В. Вронським було сформовано основний склад балетної трупи, який у подальші роки доповнювався новими артистами; закладено базовий репертуар, що містив твори світової та української балетної класики; колектив популяризувався завдяки співпраці з солістами провідних театрів СРСР. В. Рибій розширив концертні програми театру за рахунок творів радянських та західних балетмейстерів-новаторів, зробив їх мобільнішим, здатними для показу у будь-яких театральних умовах (з мінімальним сценічним оформленням).

В. Ковтун, навпаки, ввів до репертуару «Театру класичного балету» великі хореографічні форми й з метою їх реалізації розширив труп до 45 танцівників; запрошував до участі в концертах відомих київських артистів, активно відкривав дорогу у велике мистецтво талановитій балетній молоді.

Література

1. Андрієнко Д. Уроки Галини Березової. Театрально-концертний Київ. 1983. № 12. С. 9–10.
2. Варзацька М. Коштовна краса шедевр. Театрально-концертний Київ. 1989. № 20. С. 5–6.
3. Київський ансамбль класичного балету. Програма концерту. Театрально-концертний Київ. 1982. № 14. С. 19–20.
4. Київський театр класичного балету. Театрально-концертний Київ. 1989. № 13. С. 23.
5. Київський театр класичного балету. Театрально-концертний Київ. 1989. № 19. С. 16–17.
6. Київський театр класичного балету. Програма концерту. Театрально-концертний Київ. 1983. № 5. С. 17–18.
7. Київський театр класичного балету. Програма концерту. Театрально-концертний Київ. 1986. № 19. С. 12–13.
8. Київський театр класичного балету. Програми концертів. Театрально-концертний Київ. 1987. № 10. С. 23 – 26.
9. Київський театр класичного балету. Програми концертів. Театрально-концертний Київ. 1987. № 17. С. 14–16.
10. Київський театр класичного балету. Програми концертів. Театрально-концертний Київ. 1988. № 11. С. 18–19.
11. Київський театр класичного балету. Програми концертів. Театрально-концертний Київ. 1989. № 12. С. 17–19.
12. Туркевич В. Хореографічне мистецтво України в персоналіях: Довідник. Київ : Біографічний інститут НАН України, 1999. 224 с.
13. Цебенко І. Нова програма ансамблю. Театрально-концертний Київ. 1982. № 14. С. 18–19.
14. Цебенко І. Пошуки образності танцю. Театрально-концертний Київ. 1987. № 10. С. 21–22.
15. Цебенко І. «Чути музику очима...». Театрально-концертний Київ. 1991. № 6. С. 10–11.
16. Чубасова І. Танець зачарованої королеви. Театрально-концертний Київ. 1990. № 8. С. 10–11.

References

1. Andriyenko, D. (1983). Lessons of Galina Berezova. Teatral'no-kontsertnyy Kyiv, 12, 9-10 [in Ukraine].
2. Varzats'ka, M. (1989). Precious beauty of the masterpiece. Teatral'no-kontsertnyy Kyiv, 20, 5 -6 [in Ukraine].
3. Kyiv Classical Ballet Ensemble. Concert program. (1982). Teatral'no-kontsertnyy Kyiv, 14, 19 - 20 [in Ukraine].
4. Kyiv Theatre of Classic Ballet. (1989). Teatral'no-kontsertnyy Kyiv, 13, 23 [in Ukraine].
5. Kyiv Theatre of Classic Ballet. (1989). Teatral'no-kontsertnyy Kyiv, 19, 16 -17 [in Ukraine].
6. Kyiv Theatre of Classic Ballet. Concert program. (1983). Teatral'no-kontsertnyy Kyiv, 5, 17 - 18 [in Ukraine].
7. Kyiv Theatre of Classic Ballet. Concert program. (1986). Teatral'no-kontsertnyy Kyiv, 19, 12 - 13 [in Ukraine].
8. Kyiv Theatre of Classic Ballet. Concert programs. (1987). Teatral'no-kontsertnyy Kyiv, 10, 23 – 26 [in Ukraine].
9. Kyiv Theatre of Classic Ballet. Concert programs. (1987). Teatral'no-kontsertnyy Kyiv, 17, 14 – 16 [in Ukraine].
10. Kyiv Theatre of Classic Ballet. Concert programs. (1988). Teatral'no-kontsertnyy Kyiv, 11, 18 – 19 [in Ukraine].
11. Kyiv Theatre of Classic Ballet. Concert programs. (1989). Teatral'no-kontsertnyy Kyiv, 12, 17 – 19 [in Ukraine].
12. Turkevych, V. (1999). Choreographic art of Ukraine in personalities: Handbook. Kyiv: Biohrafichnyy instytut NAN Ukrayiny [in Ukraine].
13. Tsebenko, I. (1982). New ensemble program. Teatral'no-kontsertnyy Kyiv, 14, 18 – 19 [in Ukraine].
14. Tsebenko, I. (1987). Search for the imagery of dance. Teatral'no-kontsertnyy Kyiv, 10, 21 – 22 [in Ukraine].
15. Tsebenko, I. (1991). "Hear music with your eyes ...". Teatral'no-kontsertnyy Kyiv, 6, 10 – 11 [in Ukraine].
16. Chubasova, I. (1990). Dance of the Enchanted Queen. Teatral'no-kontsertnyy Kyiv, 8, 10 – 11 [in Ukraine].

*Стаття надійшла до редакції 27.08.2021
Отримано після доопрацювання 17.09.2021
Прийнято до друку 24.09.2021*